

Kulturnämnden

Sammanträdesdatum 19 september 2019

Tjänsteutlåtande – förslag till yttrande över *Demokratins skattkammare – förslag till en nationell biblioteksstrategi, Dnr 217/2018*

1. Sammanfattning

Visionen "Bibliotek för alla" är av största vikt i den omvärld som vi befinner oss med globalisering, urbanisering och digitalisering som starka omvärldsfaktorer. Till detta kommer bristande tilltro till demokratin och olika samhällsinstitutioner samt en växande polarisering i debatten. I detta ser vi ett stort behov av att utveckla och förnya biblioteksverksamhet utifrån både samtida och framtida behov.

Biblioteken har genom bibliotekslagen ett viktigt demokratiuppdrag där tillgången till information och kunskap är grundläggande för att verka för fri åsiktsbildning och deltagande i det demokratiska samhället. Folkbiblioteken har en viktig roll i att skapa likvärdiga förutsättningar för alla och är viktiga aktörer för stadsutveckling, integration, digital inkludering och informellt lärande. Vi ser detta i ett bredare perspektiv än den målformulering som ligger i förslaget till strategi. Målformuleringen begränsar sig till litteratur och kunskap och visar inte på hela bredden av biblioteksverksamheten. "Ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor".

Biblioteken behöver fortsatt verka för att vara relevanta i välfärdsutmaningarna, både lokalt, regionalt, nationellt och internationellt. För att detta ska vara möjligt behöver biblioteken finnas med i såväl debatt som utvecklingsarbete, både operativt och strategiskt. En framtidsvision är av största vikt, en vision som pekar på bibliotekens bredd och möjligheter. Här ser vi att förslaget till biblioteksstrategi hade kunnat vara mer visionärt och också haft en tydligare koppling till innovationskraften i samhället och invånarna. Att peka ut biblioteket som en tydlig motor i lokalsamhället.

Förslaget till den nationella biblioteksstrategin ger en bra genomgång av bibliotekens utmaningar och möjligheter och lyfter många intressanta förslag för att biblioteken fortsatt ska vara relevanta för invånarna. Samtidigt ser vi att det är en traditionell bild av biblioteken som lyfts. Vi hade önskat att strategin var mer framåtsyftande för att verkligen skapa förutsättningar för framtiden. Förslaget är som vi ser det väldigt brett och i vissa fall går man ner på detaljerad nivå utan att verkligen ha analyserat behov och möjliga lösningar. Vi efterfrågade redan i vårt utlåtande 2018 en mer kärnfull och förtydligad beskrivning av vad det framtida biblioteksuppdraget egentligen är och denna efterfrågan kvarstår även efter att ha läst förslaget till nationell biblioteksstrategi.

Det är positivt att strategin på ett så tydligt sätt utgår från bibliotekslagen och har sin utgångspunkt i den. Också positivt att förslaget nu kopplar till FN:s globala utvecklingsmål och IFLA:s (International Federation of Library Associations) internationella biblioteksvision.

Strategin lyfter fler viktiga insatser och aspekter som vi kommenterar nedan.

2. Fördjupning av synpunkter

2.1 Folkbiblioteket och innovation

Fokus i den nationella bibliotekstrategin ligger i stort på gemensamma frågor. Samtidigt behöver de nationella initiativen utgå från de lokala behoven. Ur lokal folkbibliotekskontext är lärande med tillgång till information, läsning både förmågan och inspirationen, digital inkludering samt mötesplatsen och samhällets öppna rum viktiga delar av uppdraget.

Vi ser många positiva delar i förslaget som ligger i linje med detta. Samtidigt finns det en alltför hård styrning genom skrivningar såsom "De aktiviteter biblioteken erbjuder bör vara kopplade till bibliotekens kärnuppdrag för kunskaps- och litteraturförmedling." (s 12)

Vi anser att detta begränsar folkbibliotekens verksamhet och saknar öppenheten gentemot invånarna efterfrågar. Innovation och digital inkludering som är viktiga motorer i dagens samhällsbyggande saknas i detta. Vi ser också att bibliotekens arbete med att ta till vara på hela den kompetens som finns hos våra invånare förminskas genom skrivningen ovan. Biblioteken lyfts både internationellt och nationellt allt mer som nav för att utveckla lokalsamhället. Ett verkligt fokus på invånarna och folkbibliotek som en motor i lokalsamhället och som bidrar till stadsutveckling och innovation saknas helt i förslaget till strategi.

Alla har rätt att ta del av den biblioteksverksamhet som de har behov av. Även de som inte hittar till biblioteken idag. Här finns en enorm potential både lokalt och nationellt.

2.2 Litteratur och information

Redan i vårt utlåtande 2018 lyfte vi förslagets snäva ingång där fokus enbart håller fast i begreppet litteratur. Vi rör oss på en allt bredare informationsarena och biblioteken är en av få aktörer som kan säkra fri tillgång till information som därefter kan omvandlas till kunskap. Även i barnkonventionen som blir lag från årsskiftet lyfts vikten av tillgång till information. Litteratur är en viktig del av verksamheten, både som kulturbärare och konstform och som ingången och grunden till läsning. Men att som i strategiförslaget enbart hålla fast vid litteraturbegreppet ger en begränsande grund i biblioteksarbetet och försvårar framtida utvecklingsarbete. Biblioteken är mer än sina samlingar och begreppet information behöver få en mer framträdande plats i strategin.

I informationsarbetet är den pedagogiska och handledande rollen av största vikt. Samtidigt som biblioteken allt mer behöver fånga upp och arbeta tillsammans med invånarna, öppna upp för dem att vara producenter och medskapande i verksamhetens innehåll. Invånarnas berättelser behöver komma fram och biblioteket behöver arbeta aktivt med att synliggöra deras berättelser så att de bidra till allas vår gemensamma berättelse.

2.3 Alla och de prioriterade målgrupperna

Bibliotekslagen lyfter tydligt fram de prioriterade målgrupperna. Barn och unga är en av dessa och det finns i förslaget inslag av barn. Vår syn är dock att perspektivet på barn hamnar i skymundan och att det bör lyftas fram och ligga som ett raster i hela förslaget samma sak gäller personer med funktionshinder. Övriga prioriterade målgrupper som personer med annat modersmål än svenska samt nationella minoriteter ser vi med glädje att förslaget nu lyft fram ytterligare.

2.4 Centralisering

Det kommunala självstyret är av stor vikt för folkbiblioteken. Att verka nära lokalsamhället och ha en kontinuerlig dialog med användarna är av största vikt. Vi ser därför positivt på att förslaget till strategi lyfter fram att "De nationella och regionala nivåerna ska verka stödjande, inte styrande, för de användarnära publika biblioteken".

Sverige är ett avlångt land med skillnader mellan olika delar. För att säkra engagemang och delägarskap i strategiska frågor i hela landet och ta vara på den kompetens som finns, är det av vikt att centralisering sker med försiktighet och att det lokala perspektivet säkras. En nationell lösning utifrån ett större nätverkstänk är en mer långsiktig lösning. Vi ser därför positivt på att förslaget nu tonat ner att KB och Stockholmsområdet ska hantera och lösa huvuddelen av de frågor som behöver lösas på nationell nivå.

2.4.1 Biblioteksmyndighet

Vi ser positivt på förslaget att ha en biblioteksmyndighet och att denna främst behöver samordna och utveckla den digitala infrastrukturen med nationellt bibliotekssystem samt olika nationella digitala lösningar som kommer biblioteksanvändarna till godo. Det är positivt att arbetet koordineras centralt, men att själva arbetet och utvecklingen fördelas ut lokalt för att säkra närheten till användarna.

Samtidigt ser vi i förslaget en fara i att blanda ihop nationalbiblioteksrollen och myndigheten. För att en biblioteksmyndighet bäst ska kunna verka för hela biblioteks-Sverige med alla olika typer av bibliotek, behöver KB som forskningsbibliotek ligga för sig, inte i en sammanblandning med myndigheten. Vi ser idag hur KB har svårt att hantera dessa två olika frågor som kräver olika lösningar för att tillgodose de behov som finns.

Sammanblandningen av uppdragen syns även i förslaget till bibliotekstrategi där fokus ligger på mediehantering och system snarare än invånarnas behov av innehåll och verksamhet. En central myndighet måste ha förståelse för och verka för båda dessa delar. Det är därför vår uppfattning att en oberoende utredning behöver tillsättas för att utreda uppdraget och formerna för en fristående biblioteksmyndighet. Samtidigt behöver rollerna och gränserna i förhållande till andra myndigheter och verksamheter som idag har nationella biblioteksuppdrag ses över.

2.4.2 Avtalslicenser med förlagen

Vi ser att nationella lösningar är av vikt i vissa frågor. En oerhört viktig sådan gäller avtalslicenser med förlagsvärlden så att tillgång till information säkras. I dagsläget omfattar KB:s samordning enbart forskningsbibliotekens avtal och vi ser med glädje att förslaget innehåller en möjlig åtgärd att

detta även bör omfatta folkbibliotekens behov. I detta sammanhang kan det med fördel hanteras centralt av en myndighet.

Tillgång till information och litteratur är av största vikt ur flera aspekter, både upphovsrättsligt och för att gynna fri åsiktsbildning, samt ur förmågan att ta till sig information. Behovet av tillgång till det digitala utbudet ökar. I detta är kulturarvet viktigt, samtidigt som vi ser att ur ett folkbiblioteks synvinkel är det nya materialet det som är mest efterfrågat på folkbiblioteken.

Vi är kritiska till att förslaget lägger en större tonvikt på digitalisering av redan utgivna tryckta medier. Vi ser ett enormt behov av att tillgängliggöra medier för alla målgrupper på ett lättillgängligt sätt. Vi ställer oss positiva till att göra nationella upphandlingar och tillgängliggöra mer information nationellt, samtidigt som vi ser behov av att utbudet säkras utifrån lokala behov, så att det lokala självstyret finns kvar för att säkra bredd och djup av medier, både idag och i framtiden.

2.4.3 Metadata

En annan lösning som kräver nationell centralisering är försörjningen av metadata (både katalogisering och uppdatering av metadata). Idag sprids detta arbete allt mer ut bland folkbiblioteken vilket gör att kvaliteten försämras, dubbelarbete uppstår och fler och fler kommuner väljer att bara göra sina ändringar tillgängliga lokalt. Den bibliografiska service som många bibliotek köper in via Btj (Bibliotekstjänst) bör centraliseras och hanteras från den gemensamma biblioteksmyndigheten och därmed bekostas nationellt. Detta för att skapa en funktionell, effektiv och kostnadseffektiv lösning. Att ett fåtal personer centralt hanterar metadatan är att föredra framför att minst en medarbetare per kommun arbetar med detta.

2.5 Kompetensutveckling

Kompetensutveckling är av stor vikt i den förändring som biblioteken genomgår som en del av vårt samhälle. Vi ser positivt på att förslaget lyfter behovet av kompetensutvecklingsåtgärder, men ställer oss frågande kring om detta kan ligga hos en aktör. För att kompetensutveckla utifrån de behov som finns är kompetensutvecklingen en viktig funktion som behöver ligga nära invånarna. Denna görs bäst på lokal och regional nivå för att säkra att så många som möjligt får tillgång till såväl kompetensutveckling i det dagliga arbetet som olika interna och externa kompetensutvecklingsinsatser.

2.6 Tillgänglighet

Biblioteken är allas, vårt existensberättigande bygger helt på invånarnas behov. Vi ser att förslaget till nationell biblioteksstrategi har många goda initiativ hur biblioteksverksamheten säkras för framtiden.

Utan tillgänglighet mister biblioteken sin betydelse i invånarnas liv. Vi ser mycket positivt på den bredd som förslaget till nationell biblioteksstrategi anger för begreppet tillgänglighet.

Att alla människor har tillgång till bibliotek är väsentligt och en grund för bibliotekens legitimitet. Tillgängligheten till biblioteksverksamheternas innehåll, tjänster och lokaler ska vara god och jämlik. Begreppet ska förstås ur följande aspekter: fysisk, kognitiv, språklig,

kunskapsmässig, psykosocial, administrativ och ekonomisk tillgänglighet. Bibliotekslagen och skollagen slår fast tillgången till biblioteksverksamhet. Alla har rätt att få ta del av den biblioteksverksamhet som de har behov av. Biblioteken bör utveckla metoder för att nå dem som i dag inte känner till vad biblioteken kan erbjuda eller av praktiska skäl är förhindrade att använda bibliotek. Ökad digitalisering av tjänster och utbud är också en väg mot ökad tillgänglighet. (s6)

Max Granström
Kulturdirektör

Catharina Isberg
Bibliotekschef